

A Catalunya l'antropologia sembla travessar un bon moment. La bibliografia sobre aquesta disciplina del saber va assolint un cert pes al si de la cultura catalana. Aquesta revifalla té, ben probablement, una data: la publicació ja fa més d'un any d'un volum en homenatge de l'eivissenc Àngel Palerm, il·lustre peoner de l'antropologia catalana. Si fa no fa, pel mateix temps van aparèixer dues obres d'autors autòctons, *La dansa als esperits*, de Lluís Mallart, i *La mitologia i la seva interpretació*, de Joan Prat i Carós. I, més ençà, les aportacions s'han vist ampliades, per posar-ne només dos exemples, amb els llibres: *El bolet i la gènesi de la cultura. Gnoms i follets: àmbits culturals de l'Amanita Muscaria* de Josep M. Fericgla i *La cultura popular, a debat*, de diferents autors.

Però en l'actual revifalla també hi tenen molt a veure les traduccions actuals dels clàssics de l'antropologia al català. En aquesta secció de llibres de l'ARREL, el lector pot llegir la crítica de tres de les obres fonamentals d'aquests autors: Lévi Strauss, Lévy-Bruhl i Margaret Mead. Mentrestant, s'anuncia, dins la mateixa col·lecció patrocinada per la Diputació de Barcelona i Edicions 62, "Clàssics del pensament modern", la traducció de l'obra de Bronislaw Malinowski *Els argonautes del Pacífic Oriental*.

"L'ànima primitiva"

LUCIEN LÉVY-BBRUHL

TRADUCCIÓ DE SANTIAGO ALBERTÍ. EDICIÓ A CURA DE JOAN FRIGOLÉ I REIXACH. PRÒLEG DE RAMON VALDÉS

Edicions 62 i Diputació de Barcelona

Col·lecció "Clàssics del pensament modern"

354 pàgines

L'antropologia cultural i les aportacions que hi va fer Lévy-Bruhl

Dintre la història de l'antropologia cultural existeix un corrent, de llarga tradició, interessat a discernir el caràcter específic de la religió i del pensament primitius. Això es fa palès en les primeres publicacions dels etnòlegs professionals de la segona meitat del segle XIX, igual com ho havia començat a ser ja abans, gràcies a l'obra dels missioners, filòsofs i teòlegs espanyols, que, ja a començament del segle XVI, iniciaren a l'Occident europeu una sèrie de discussos i discursos, especulatiu i concrets, segons els casos, a fi d'estudiar la racionalitat relativa que podien advertir en els actes dels indis americans.

Aquesta primera gran tradició del pensament modern europeu no ha disminuït mai; però, mentrestant, l'antropologia cultural ha tingut una especial

predilecció per entendre i explicar científicament els processos i les formes que adopten les organitzacions i estructures del coneixement entre els individus que viuen en les societats actuals que anomenem primitives atenant a la qualitat de la seva tecnologia, del seu mode econòmic i de la seva organització social.

La història de l'antropologia cultural és, a més, una història crítica pensada sobre problemes que posen com a qüestió cabdal la vàlua relativa de les generalitzacions que s'han fet, i es fan, respecte al pretès coneixement pre-lògic atribuït, en aquest cas per Lévy-Bruhl, als homes que pertanyen a les societats que anomenem primitives. En l'anàlisi crítica que s'esdevé de les oposicions intel·lectuals entre els diversos pensadors de l'antropologia cultural, les po-

sicions del relativisme cultural i del particularisme històric són específiques i enemigues de la generalització que fa homogènies les interpretacions intel·lectuals de la vida espiritual per part dels homes primitius. En certa manera, el relativisme cultural elimina els conceptes valoratius entesos com a exercici adjectiu en l'anàlisi dels materials culturals o etnogràfics. Enfront, no cal dir que hi trobem les aplicacions generalitzadores que fan de la metodologia comparada un instrument de superació del particularisme històric, de manera que les diferències específiques o culturals són substituïdes per les explicacions universals.

Les teories de Lucien Lévy-Bruhl mantenen, alhora, el sentit directe de la interpretació del pensament primitiu i la hipòtesi permanent per determinar fins a quin punt els pobles pre-alfabetitzats, actuals o contemporanis de l'època en què escrigué (1927) aquesta obra són, aproximant-nos al seu judici, realment pre-ontològics. No cal dir que les nocions filosòfiques de Lévy-Bruhl respecte als primitius estigueren en crisi d'acceptació entre els etnòlegs i els antropòlegs socials a mesura que cadascun d'ells revisava empíricament els resultats teòrics de l'obra de l'autor.

Dintre una visió també universal de les cultures primitives, Lévy-Bruhl va fer notables aportacions intel·lectuals, suggestives, a l'etnologia i a l'antropologia social del seu temps, sobretot perquè, com passava simultàniament amb Freud des de la psicologia profunda, els seus plantejaments enriqueixen el món de l'especulació filosòfica, mentre, d'altra banda, provocaven la necessitat de verificar empíricament, sobre el terreny, tot allò que, segons Lévy-Bruhl, semblava tenir una homogeneïtat qualitativa mental.

Fet i fet, com feia també Émile Durkheim dintre el terreny de la religió i l'organització social primitives, Lévy-Bruhl introduí a l'etnologia i a l'antropologia social un grapat de reflexions teòriques que, per elles mateixes, foren l'eix d'una nova orientació dins les ciències antropològiques: la pròpiament cognoscitiva aplicada a l'estudi de la transformació del sentiment religiós en pensament pròpiament religiós. Aquesta seria per nosaltres la primera conceptualització o arrel interpretativa de la mentalitat primitiva i de la seva perspectiva ontològica.

Els materials de camp, empírics, usats per Lévy-Bruhl han estat donats, essencialment, per l'etnologia, i aquest simple fet ha estat causa que les ciències antropològiques hagin esdevingut crítiques respecte d'elles mateixes, sobretot pel que fa a la interpretació de

les representacions mentals, dites també col·lectives, dintre les societats que anomenem primitives.

Si ens mantenim dintre aquest terreny, resulta evident que Lévy-Bruhl pot ésser considerat com un precursor de l'anàlisi filosòfica aplicada als materials de l'etnografia. Això seria per nosaltres la contribució més important de Lévy-Bruhl a l'antropologia general. Si més no, cal afegir que el nostre autor féu poques investigacions culturoològiques, ja que de fet es dedicà a interpretar els materials de camp que li donaven els etnòlegs i els missioners.

El que sí que cal afegir és que Lévy-Bruhl, producte del racionalisme francès, anà més enllà de l'antropologia analítica i proporcionà a la nostra disciplina unes formidables contribucions teòriques, semblants, en molts d'altres aspectes, a les que, amb diferents perspectives, efectuaren Freud i Durkheim. És, doncs, necessari admetre que Lévy-Bruhl encara comparteix les preocupacions clàssiques de l'antropologia evolucionista i que podem considerar-lo un

precursor de l'antropologia cognoscitiva.

En primer lloc, l'home primitiu, ens diu Lévy-Bruhl, no té nocions ontològiques o sobre el seu ésser. Més aviat cal reconèixer en el seu pensament unes pre-nocions per mitjà de les quals no acaba de donar forma separada a la seva individualitat. De fet, el que hom pot advertir en l'home primitiu són representacions col·lectives i, per tant, s'endevina la feblesa de la interpretació individual. Tot plegat, la qualitat d'aquesta manifestació permet pensar a Lévy-Bruhl que el primitiu està en una etapa històrica semblant a la dels nostres infants, en el sentit que aquests no tenen representació d'ells mateixos.

D'altra banda, el primitiu no s'oposa objectivament als altres objectes, ja que sent més que no pas representa, i per aquesta raó és refractari a definir la realitat que viu. En aquest sentit, matèria i esperit són arreu on ell és. En termes de representació, Lévy-Bruhl considera que el cos és la forma realment diferenciada, però a partir d'una essència tot

és homogeni. De fet, els objectes poden canviar de forma i de dimensions. Altrament, tot depèn de les forces místiques que els posseeixen.

Dintre aquesta manera de pensar, els homes primitius poden elaborar ritus dedicats a objectes animals sense tractar d'escatir-ne les històries naturals, precisament perquè donen un predomini a les reduccions místiques de la naturalesa. En aquesta dimensió el seu pensament implica que els objectes són tractats emocionalment, tot reconeixent que tenen sentiments.

mentalitat i formació

La formació mental dominant de l'home primitiu té, doncs, un component de preocupació consistent a tractar d'obtenir protecció per al cos i l'ànima, i aquest home apareix a més orientat per la recerca del pronòstic. L'orientació bàsica d'aquesta mentalitat, podem situar-la a l'entorn dels efectes de les funcions en les quals l'home primitiu intenta sempre conciliar forces místiques presents en tots els objectes. És a dir, mentre per nosaltres una pedra no té ànima, per un primitiu pot ésser un cos on pren decisions un home reencarnat. Fins i tot pot creure que la pedra té moviment, sexe i capacitat de reproduir-se.

Aquesta interpretació, que en certa manera ens porta a les teories d'Edward B. Tylor, suposa que l'home pot estar emparentat amb qualsevol forma de la naturalesa. Així, el fet de creure que les pedres tenen ànima d'animals concrets fa que molts caçadors en guardin com a penyora d'èxit en la càcer. Mentrestant, la idea que quan hom destrueix un arbre també pot destruir el seu propi jo fa que, en lloc de produir una filosofia, els primitius tinguin, segons Lévy-Bruhl, una relació essencial amb els objectes. De fet, es tracta de relacions basades en la participació mística i en la idea que tant els homes com els animals tenen uns orígens iguals, en els quals les diferències actuals són resultat de transformacions.

La representació mental de les relacions entre el primitiu i els objectes diversos de la naturalesa permet pensar que, quan un animal salvatge fereix o mata una persona, el que ocorre de fet és que l'agressió és obra d'un enemic humà transformat en animal. Això significaria que els homes i els animals són, realment, intercanviables.

En la vida del primitiu tot fa referència a idees de transformació, i d'ací vénen els sentiments totèmics, basats en la idea d'aquesta relació genealògica de l'home amb un animal o planta, que re-

presenta el producte d'un pensament que permet considerar que les formes de la naturalesa són intercanviables, que es poden confondre, i que, de fet, són una mateixa cosa. En la praxi ideològica, és freqüent representar cossos monstruosos fets de trossos de formes animals i de plantes diferents, que, precisament, es donen perquè són intercanviables místicament. Inevitablement, doncs, les formes coexisteixen i són realitats sentides i pensades, i és per això que Lévy-Bruhl les considera la font mística dels primitius.

essència abans que concepte

Això fa que aquests primitius visquin de manera essencial, més que no pas conceptual, perquè la percepció dominant té un caràcter emocional, positiu i místic. Tan aviat com aquesta elaboració esdevé mística, les espècies i els individus es confonen els uns amb els altres i, per tant, els animals es personifiquen: sempre es pot pensar que els animals tenen designis respecte als homes.

Aquesta perspectiva mística, dominant entre els primitius, els dificulta el pensament abstracte. Mentrestant, cos i ànima no presenten diferències individualitzades perquè totes dues coses són principis d'una matèria mística. Tanmateix, un contacte entre matèries o cossos pot incloure concomitàncies derivades de les seves emanacions místiques, i d'això, i reflectint d'alguna manera les idees de James G. Frazer, el nostre autor en deriva la necessitat de la manipulació màgica.

Per extensió, l'ànima és molt sovint l'ombra d'un mateix, la qual vindria a ésser una vestimenta material. Per tant,

la llei de participació a què fa referència Lévy-Bruhl, cal entendre-la com una experiència que permet que el cos i l'ànima siguin una mateixa cosa. D'ençà d'aquesta qualitat doble, cos i ànima es reflecteixen l'un en l'altra i, en conseqüència, la imatge de l'original és en si la mateixa cosa que l'altra, que n'és, doncs, una manifestació mística.

Resulta, doncs, que per mitjà de la llei de participació l'individu pot tenir una doble existència, per exemple, la pròpia i la d'un animal, i així neix la concepció d'un *doble*. Aquesta idea permet que un avantpassat esdevingui doble a partir de la presència que demostra tenir, per exemple, com ocorre en el cas dels australians, en una pedra sagrada, la *xuringa*, que esdevé, en aquesta manifestació, un segon cos transformat en idea totèmica. En conseqüència, en el primitiu la individualitat pot ésser participada per un altre; per això, doncs, la idea de la bipresència o dualitat és consubstancial dintre el pensament dels primitius i estableix una relació inevitable amb la idea de la supervivència.

la noció de mort

Això reflecteix, doncs, una altra noció: que la mort consisteix en una partença del principi vital que deriva vers l'ambigüitat, i precisament per aquesta raó el mort és tractat com un viu. El principi que dona lloc a la idea del doble porta a pensar que morts i vius són el mateix, cosa que ens fa concloure que es tracta més que d'immortalitat, de supervivència. L'efecte d'aquesta idea és pensar que la reencarnació i el renaixement són propis de la convicció que els avantpassats tornen a reviure en els nounascuts, ja que representen, en l'essència de la vida, la relació cíclica de la continuïtat de les essencialitats esdevingudes capacitats de reencarnació i de supervivències transformades.

L'obra de Lévy-Bruhl és part de la història de l'antropologia cultural i, encara que molts dels plantejaments són discutibles, representa una de les contribucions més destacades del discurs intel·lectual que afirma l'antropologia cultural com una de les disciplines més atractives de la nostra època, si més no per la seva riquesa d'universals i d'especificitats. A l'entorn d'aquestes dicotomies, la teoria antropològica manté una recerca que la fa sempre fruitosa i decisiva pel que fa a la complexió del coneixement general.

CLAUDI ESTEVA FABREGAT
antropòleg